

premise on which the work is based—its most significant contribution.

The key merit of the book is not that it is a biography, but rather that it is a thought-provoking tale of the kind of society that the main character came into contact with in the late eighteenth and early nineteenth centuries. The biographical aspect should be seen merely as a tool to convey the story in an interesting way, to encourage the reader to consider some of the larger issues on a micro-historical level.

Anna Lís Rúnarsdóttir

Leif Runefelt, *Att basta mot undergången. Anspråk, flyktighet, förställning i debatten om konsumtion i Sverige 1730-1830* (Lund: Nordic Academic Press, 2015). 368 pp.

Paula von Wachenfeldt & Klas Nyberg (eds.): *Det svenska begäret. Sekler av luxkonsumtion* (Stockholm: Carlssons Bokförlag, 2015). 315 pp.

Luksusforbrug er et varmt emne i både den nordiske og europæiske forskning i disse år. Vægtige enkeltstudier, antologier, museumsudstillinger, TV- og radioudsendelser og meget mere dertil ser dagens lys. Emnet taler til den almene historie- og samfundsinteresse, og inden for de forskellige historiske discipliner er der meget at byde på, som efterspørges både videnskabeligt og bredt. De to foreliggende bind, som her skal omtales, er en del af denne tendens, som vel blev født allerede i 1980'erne og fik et første kulturhistorisk *Opus Magnum* med engelske John Brewer og Roy Porters samlende antologi fra 1994 og et vægtigt økonomisk-historisk bidrag med hollandske Jan de Vries studier i den flittige revolution, for nu blot og helt utilstrækkeligt at nævne to indflydelsesrige titler. Meget vand er løbet i åen siden da, hvilket de to bøger, som her skal anmeldes, også er eksempler på.

Luksus som emne er både en del af den økonomiske historie, kunst- og kulturhistorien, og har en klar affinitet til den fornyede interesse – ny på universiteterne i hvert fald; på museerne er der nærmere tale om en nytænkning af en gammel sag – for den materielle kultur, for ting og sager, slet hen, for det, som forbruges, og som i nogle sammenhænge og tidsepoker er luksus, i andre de rene og skære nødvendigheder. På en finurlig måde betyder dette felt også en interesse for emner såsom kulturmøder, -indflydelser og -konflikter samt begreber og processer som cirkulation og flow, udveksling og mobilitet. Disse tanker ligger bag store dele af forskningsfeltets arbejder og har måske ligefrem til en vis grad erstattet tidligere årtiers stærke kulturhistoriske og -analytiske interesse i nationalitet, etnicitet og identitet. Det er en til tider måske ikkekerkendt virkning af denne interesseforandring, at de kulturhistoriske og -analytiske discipliner dermed også bringes tilbage til begreber og interesser, som var konstituerende i deres egen fagdisciplinære dannelse for et par hundrede år siden. Eller er det måske nærmere en refleksion af en nutid, som mange ofte opfatter som en stadig mindre verden, bundet sammen af handel, kommunikation, netværksdannelse, teknisk understøttet af infrastruktur og udvekslingskanaler, som cirkulerer viden, billeder, indtryk, nyheder og ting med en hidtil uset hastighed? Svaret er, tror jeg, et både-og. De foreliggende to bind giver deres bud på begyndelsen og udfoldelsen af den (i Europa) tidligste udgave af et sådant fluktuerende, moderne forbrugssamfund.

Hos Leif Runefelt handler det om at studere relationen mellem konsumtion og samfundsordenen, set i sammenhæng med den generelle samfundsforandring i Sverige 1730 til 1830 og, ikke mindst, Sveriges påvirkning af og fra den globale handel og det europæiske kolonievæsen, som Sverige – trods enkelte forsøg – ikke selv blev nogen stor spiller i. Men det betød jo ikke, at Sverige ikke importerede eksotiske varer; her fulgte landets

eliter og efterhånden brede befolkning jo med, ligesom det var tilfældet for andre europæiske lande. I udviklingen, her som der, spiller den tidlige industri og skabelsen af nye samfundsledende lag, dvs. borgerskabet, også en rolle. Vægten i Runefeldts analyser er dog ikke, som man måske umiddelbart skulle tro med dette oplæg, lagt på genstande og varer *per se*, men er idéhistorisk, diskursiv; det drejer sig om en analyse af forbrug og forbrugere, set gennem deres egne udsagn om, hvorledes de oplevede den tid og de (forbrugs)forandringer, som de var en del af. Metodisk er bogen altså bygget op på analyser af retorik i afsøgningen af diskursive felter, og nærmest udelukkende baseret på tekstanalyse. Runefeldt angiver selv en familiaritet til den tyske begrebshistorie, som er forbundet med Reinhard Kosellecks navn, og det kan man kun give ham ret i. Dog har Runefeldt lidt mere fornemmelse for materialitet, end ovenstående lader ane – og han måske selv helt vil stå ved? At det forholder sig sådan er, for mig at se, kun en styrke i bogen, men som også kunne have været udnyttet mere.

Att basta mot undergången er delt i to sektioner. Den første omhandler de egentlige diskurser, og der opregnes tre, nemlig det genkendelige, det bestandige og det kønslige, dvs. mand versus kvinde. Den anden sektion omhandler en række såkaldte processer, altså mere historiske end fastlåste, som diskurser som regel fremtræder som, hvilket er et grundproblem med diskursive analyser i et historisk felt, men som Runefeldt altså på denne vis forsøger at ophæve som problem. Processerne er fem, nemlig det iøjnefaldende forbrug, mode, socialitet, påvirkninger, moral og samfundssammenhæng. Jeg skal ikke i denne tværgående anmeldelse af to bøger gå nærmere ind på disse dele – læseren opfordres til selvstudier! – men dermed blot antyde, at Runefeldts studie er både grundigt og omfattende, og leder til en art konklusion i retning af at udpensle tre 'resultater' om (luksus)forbrug, idéhistorisk set. Konsumtion kan forstås som et forhand-

lingsværktøj i et standssamfund, hvor status til hver en tid kunne mistes og vindes; som et udtryk for den urbane kulturs fremvækst og styrke over for traditionelle aristokratiske og landlige eliter; som en refleksion af hverdagspolitik, som finder sted til hver en tid over de fleste emner i social omgang, hvilket følger af statusforhandlingerne. Og det kan jo være godt og sandt, jeg er faktisk ikke uenig, men jeg har alligevel en fornemmelse af, at en større grad af sans for det materielle og egentlig kulturhistorie i sin skandinaviske tradition – Runefeldt henviser såmænd flere gange til en etnologisk pionér som Börje Hanssen, selvom hans studier fra 1950'ernes *Österlen* kun anvendes i begrebsmæssig sammenhæng og ikke for sine dybtgående og omfangsrige materielle udredninger – kunne have givet en farvetone og dybde i studiet, som ikke helt nås. Man forbliver uden for konsumtionen, så at sige; den holdes ud i strakt arm og omhandles lærd og indsigtfuldt, det er ikke det, men også netop dét. Det svarer til det kosseleckske ideal – eller en kulturhistorie *a la* Johann Gustav Droysen – men gør også, at bogen til tider for min smag bliver vel fjern fra sit emne. Runefeldts understregninger af sin personlige rolle og valg i analyserne, som flere gange sker eksplicit i teksten, medfører også denne distance. Dette er ikke en fejl; det er et spørgsmål om smag og idealer i kulturhistorie som disciplin, hvor mange vægtninger og traditioner har til huse.

Tilbage står, at *Att basta mot undergången* er en læseværdig og indsigtfuld idéhistorie om det (luksus)forbrug, der om noget er et emblem for og et tegn på skabelsen af det nye, borgerlige og tidlig-moderne Sverige – og med affinitet til de fleste midt- og vesteuropæiske lande. Om man virkelig kan se begyndelsen på en svensk *Sonderweg* i kampen mellem stænderne og luksusforbruget, som Runefeldt argumentere for med megen *elan* i kapitel otte, kan denne udenlandske og derfor for Sverige lidt fjerntstående anmelder ikke bedømme. Argumentet forekommer måske en anelse an-

strengt, men det føres med stor vægt og er helt sikkert vigtigt for en forfatter, som i selve sprogbruget i kapitlet faktisk til tider bliver helt lidenskabelig og i hvert fald vist ikke selv forekommer særlig overbevist om den liberale økonomis velsignelser, inklusive forestillingen om en demokratisk udbredelse af luksusvarer som en væsentlig, økonomisk motor. Læs selv og se, hvad De synes! Samlet set er det en solid og tankevækkende bog, og litteraturlisten er imponerende, Runefeldt er tydeligvis godt hjemme i området. Og så er bogen i sig selv pæn og med yderst velvalgte og smukt gengivne illustrationer, som hver og én er en fornøjelse. Hermed være anbefalet!

Det svenska begäret er ikke mindre smuk, men som antologi naturligvis af en anden støbning, end Runefeldts monografi, selvom han såmænd optræder som en af forfatterne i antologien. *Det svenska begäret* ligger mere inden for den gængse kultur-, kunst- og modehistoriske ramme af luksusstudier, end *Att basta mot undergångens idéhistorie*, og er en empirisk udfoldelse af det, man synes, man ved, efter et tiårs (eller deromkring) studier om luksus og mode som et dynamisk element i sin historiske, kulturelle og samfundsmæssige sammenhæng.

Indledningen er forbilledlig. Kort, klar og rammesættende af antologiens ønske om at yde et bidrag til den såkaldte forbrugsrevolutions historie, for nu at anvende Jan de Vries begreb, forklaret både begrebsligt og gennem et herligt og velvalgt eksempel, nemlig salonen i købmand Jürgen Christoffer Müllers hus på Skeppsbron nummer 2; altså en repræsentant for den nye, borgerlige luksusforbruger. Men bogen rækker kronologisk længere, end det 18. og tidlige 19. århundrede; faktisk føres vi op i Mellemkrigstiden og 1950'erne med de sidste artikler, som handler om film og det tilsyneladende misforhold mellem *haute couture* og svenske forestillinger om *folkhemsbygget*. Inden vi når så langt, er der artiklen om de tidlige-moderne luksusforordninger ved Marjatta Rahikainen og Kirsi Vainio-Korhonen, der afløses

af Håkan Jakobssons både morsomme og tankevækkende artikel om agentens rolle i svenske adelsmænds erhvervelse af europæisk luksus, *in casu* vogne og chalupper i Holland i det 17. århundrede. Den europæiske elegance omhandles også i Carolina Browns velskrevne artikel om det ypperste og fineste, nemlig kniplinger. Leif Runefeldt er repræsenteret med en glimrende artikel om indigo som både teknisk, økonomisk og moralsk problem – et emne jeg selv har skrevet om med samme resultater, så den kan jeg naturligvis lide, ligesom emnet naturligt optræder i hans egen monografi – og den ene af redaktørerne, Klas Nyberg, fører os igennem det berømte og berygtede mord på Grev Fersen d.y., set som en emblematiske episode i ændringen fra den gamle til det nye samfund, fra aristokratisk mode til borgerlig klædedragt, fra gammel luksus til ny overdådighed – ikke mindst væsentligheden af paraplyer.

Derefter træder vi med den anden af redaktørerne, Paula von Wachenfeldt, ind i det 19. århundrede med en gennemgang af blandingen af gammel adel og nye penge, samlertrang og nyrige symboler, set gennem det hallwyske palads i Stockholm. Helena Kåberg følger emnet trop med en tankevækkende artikel om kunstindustri og stormagasinerens rolle i udbredelsen af 'den billige luksus'. Det 20. århundrede omhandles gennem to artikler. Louise Wallenberg ser på repræsentationer i film af luksus og dens moralske sammenhæng i et mere og mere socialdemokratisk domineret Sverige, og antologien slutter, som nævnt, af med et bidrag fra Ulrika Berglund om modsætninger i Sveriges omgang med og billede af, hvad der er luksus, bl.a. set gennem Alva Myrdals eksempel, som på én og samme gang var socialdemokratisk politiker og international diplomatfrue med brug for Dior-kreationer. Lige her kunne det have været spændende at høre Runefeldts vurdering, givet hans eget argument om den svenske særvej ind i moderniteten, som omtalt ovenfor, men det havde naturligvis ligget udenfor antologiens ramme

og sigte og tanken optræder kun, fordi denne anmelder læser de to bøger på samme tid.

Som alle antologier er denne også lidt ujævn, bl.a. kan det undre, at der er så få henvisninger til studier i og fra resten af Norden, men samlet set er det en læseværdig, meget velskrevet og også velillustreret bog. Den lader sig læse som morskabslæsning, men man skal ikke tage fejl af det store kendskab til emnerne, som ligger bag. Også *Det svenska begäret* kan anbefales, både som gave til den mere almindeligt interesserede læser og til studiebrug.

I de senere årtier er der, ikke mindst i Frankrig, Storbritannien og til dels i Tyskland, udkommet vægtige studier og bidrag til det 18. århundredes forbrugs(revolutions) historie, og i den seneste dekade eller deromkring er emnet dukket op i det nordiske område også, således vi i dag har en grundig dækning af forholdene i både Finland, Norge, Danmark og med disse to anmeldte bind endnu tungere Sverige, ligesom den i 2014 udkomne antologi *Fashionable Encounters* dækkede hele det nordiske område, inklusive øerne i Nordatlanten. Måske det var på tide, vi satte os sammen og skrev en fælles nordisk antologi om luksusforbrugets historie og betydning? Ideen hermed givet videre.

Mikkel Vénborg Pedersen

Þórunn Sigurðardóttir, *Heiður og huggun: Erfiljóð, barnljóð og huggunarkvæði á 17. öld.* Stofnun Árna Magnússonar í íslenskumfræðum, Rit 91 (Reykjavík: Stofnun Árna Magnússonar í íslenskumfræðum, 2015). 471 pp.

This sizeable volume is a detailed analysis of early modern Icelandic elegies, which have hitherto received very little attention. Most of the poems have not been edited and are for the most part preserved only in manuscripts. Þórunn Sigurðardóttir notes that she has been

able to locate no fewer than 156 such poems preserved in at least 164 manuscripts, but that more poems and manuscripts are sure to come to light.

Following a short preface, the author provides an introduction (chapter 1), in which she situates elegies within Icelandic literature, gives an overview of previous research on Icelandic elegies, explains the theoretical foundations of the book, and describes its organization. In chapters 2 and 3, she discusses the characteristic features of the literature produced by educated men in seventeenth-century Iceland and the terminology used by the poets, who composed verses about deceased friends and family members. Chapter 4 examines the idea of remembrance and consolation as it appears in funeral poems (*erfiljóð*) and funeral elegies (*barnljóð*) as well as the manner in which grief is expressed. In chapter 5, two poems, a funeral poem by Guðbrandur Jónsson (1641-1690) and a funeral elegy by Jón Eyjólfsson (ca. 1648-1718), are edited, analyzed, interpreted, and compared in order to illustrate the characteristic features of the two categories. Þórunn Sigurðardóttir points out that the main difference between the two types of poems is the narrative mode and the relationship of the poet to the person, who passed away. The funeral poems are typically narrated in the third person, and the topic is the life (origin, education, marriage, offspring) and virtues of the deceased person. The funeral elegies are always narrated in the third person and describe the poet's sorrow at the passing of a loved one. In chapter 6, the author examines what she calls *blendingar*, that is, poems that incorporate elements from both funeral poems and funeral elegies. She presents an edition and analysis of a poem by Ólafur Einarsson (1573-1651) to demonstrate that some poems cannot always be placed categorically within a specific subgenre of elegies. Chapter 7 focuses on the third category, consolation poems (*huggunarkvæði*), which, as the term sug-